

.....
І. Дзюба, Є.Сверстюк, І.Світличний. Клуб творчої молоді перетворився на національно-культурний осередок, в діяльності якого питання чисто мистецькі й літературні набували громадського і соціального звучання.

Незабаром у Львові виник свій клуб творчої молоді -«Пролісок», який став своєрідним форпостом шістдесятництва в Західній Україні. Досить швидко тут згуртувалось ядро молодих інтелігентів, до яких тяжіло ширше докільля: брати Горині, М. Косів, М. Осадчий, Г. Чубай, І. Калинець та ін.

Цілком можливо, що відносно ліберальна атмосфера «відлиги» сприяла б повільній еволюції шістдесятництва, а це неминуче привело б до розширення його аудиторії і виходу на політичний рівень діяльності. Однак поступальний розвиток подій був короточасним. Непослідовність і поверховість «відлиги» призвели до її різкого згортання. З кінця 1962 р. розпочався масований ідеологічний тиск на ту частину інтелігенції, яка хоча б трохи виходила з-під тотального контролю партійно-державних структур.

Ідеологічний тиск та адміністративні заходи щодо шістдесятників, коли їх діяльність стала набирати загрозливо неконтрольованих форм, не могли не вилитись у репресії – радянська держава не мала інших вагомих важелів впливу, але прикметним є те, що держава не змогла придушити ці нові явища, що свідчило про початок кризи тоталітарної чи авторитарної системи. Від 1962 року влада готує наступ на інтелігенцію. Приклад подав сам М.Хрущов під час сумнозвісних зустрічей з інтелігенцією 17 грудня 1962 року і 8 березня 1963 року в Москві. Почалась чергова кампанія, яка не просто нагадувала ідеологічний погром 1946-1951 рр., а й багато в чому була його повторенням. Сторінки газет зарясніли статтями, що засуджували «формалістів», «космополітів», «відщепенців». Поза законом опинився сам термін «відлига».

Перший великий «інтелектуальний погром» відбувся в Україні у 1965 році вже після «відставки» М.Хрущова з посади першого секретаря ЦК КПРС. Приводом до цього стали виступи ряду молодих інтелігентів із засудженням політичних переслідувань під час прем'єри фільму невдовзі опального режисера С.Параджанова «Тіні забутих предків». Крім того, всі хвилі арештів були централізованими. Новинкою були претензії влади на «об'єктивність» ставлення до інтелігенції – закриті рецензії та філологічні експертизи з метою встановлення авторства. 1960-ті роки вимагали від влади більшої витонченості у фабрикуванні кримінальних справ.

Проте серед шістдесятників не було відвертих противників режиму, дехто з них цілком успішно ввійшов як у радянську систему, так і в сучасну українську еліту, котру важко назвати нонконформістською. На стежку дисиденства стали лише деякі з них. Проводячи паралелі з попередньою історією України, шістдесятництво відповідало культурницькому періоду в розвитку українського національного руху. І лише репресії та невміння, очоливши, прибрати до рук цей процес сприяли радикалізації національних сил та призвели до появи політичного варіанту шістдесятництва – дисиденства.

Виникнення відвертого опору режимові, який виник в Україні в кінці 50-х років в умовах авторитарного суспільства, можна вважати феноменальним. Він виник і існував майже виключно завдяки зусиллям інтелігенції і став основним сюжетом в її історії. Власне з постанням шістдесятництва можна говорити про національну інтелігенцію в Україні. «Шістдесятники, діючи в рамках радянської системи, відновили суму соціально-психологічних якостей інтелігенції, які знову надали цьому термінові не тільки вульгарно-соціологічного, але й морально-етичного змісту: природну самоповагу, індивідуалізм, орієнтацію на загальнолюдські цінності, неприйняття несправедливості, повагу до природних етичних норм».⁴

Поява шістдесятників означала глибоку внутрішню, ідеологічну й ціннісну кризу радянської системи. Саме шістдесятники продукували цінності, когорті стали визначальними для українського суспільства наприкінці перебудови і зрештою призвели до незалежності.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Касьянов Г. Українська інтелігенція на рубежі XIX – XX століть: соціально-історичний портрет.-К., 1993.-С.3; 2. Баран В. Теорія тоталітаризму: генеза і сутність //Сучасність.-1996.-№ 9; 3. Кравченко Б. Соціальні зміни і національна свідомість в Україні в XX ст. –К, 1997.-С.317; 4. Касьянов Г. Незгодні: українська інтелігенція в русі опору (1960-1980-ті рр.).-К.,1995.-С.30.

М.Л. Вєтрова

**ВИЩА ШКОЛА ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ
СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ЖИТТЯ**

У статті аналізується становище у вищій школі Західної України під час «хрущовської відлиги». Подається характеристика освітніх реформ радянської влади і їхнього впливу на викладацький і студентський колектив вищих навчальних закладів цього регіону України.

Розвиток освіти 50–60-х років ХХ ст. в Україні був об'єктом дослідження багатьох радянських науковців. Було зібрано значний фактичний матеріал який потребує об'єктивного висвітлення із залученням нових документів і матеріалів які раніше не були доступні для аналізу. Питаннями розвитку освіти в західних областях нашої держави у незалежній Україні займалися А.О. Корнейко, С.Д. Сворака, Т.В. Марусик^{7,8}. Проте окремі висновки і положення з приводу цього питання вимагають більш ґрунтовного дослідження й висвітлення.

Метою статті є розкриття загальних тенденцій змін у середовищі вищої школи Західної України у зазначений період, які відбувалися під впливом лібералізації в суспільно-політичному житті СРСР, як наслідок реформ М. Хрущова. Досягнення мети передбачає розв'язання таких завдань: з'ясувати зміст, шляхи і методи перетворень у вищій школі; проаналізувати періоди лібералізації суспільно-політичного життя; показати динаміку та закономірності процесів русифікації у вищій школі і їх вплив на викладачів і студентів навчальних закладів; виділення окремих тенденцій в суспільному житті, притаманних тільки західному регіону.

Наприкінці першої третини 50-х років ситуація, яка склалася у західних областях України, була, по суті, кризовою. Продовження політики терору щодо місцевого українства, тотальна русифікація суспільного життя, дискримінація корінного населення – такими були основні риси суспільно-політичного життя краю. Очевидно, з огляду на ці обставини будь-яке послаблення політичного тиску системи, пов'язане з першими проявами десталінізаційних процесів після смерті Й. Сталіна, було особливо очікуваним саме в цих областях.

Як зазначалося вище, партійне керівництво з недовірою ставилося до місцевих кадрів. Цю практику було засуджено на пленумі ЦК КПРС 26 травня 1953 року й прийнято постанову «Питання західних областей Української РСР» та доповідну записку Лаврентія Берії до Президії ЦК КПРС, де визнавалося «незадовільним керівництвом ЦК КПУ та Ради Міністрів УРСР західними областями України». До недоліків цього керівництва було цілком слушно віднесено «порочну практику... висування на керівну партійну і радянську роботу в західних областях України переважно працівників з інших областей УРСР»¹⁰.

Пленуми обласних комітетів західних областей, що відбулися у червні 1953 р., доповнювали картину «викривлень» політики партії та декларували нагальну потребу змін. Зокрема, в довідці «Про склад директорів педагогічних, учительських інститутів та педучилищ західних областей УРСР» констатується, що в західних областях РСРР працювало 7 педагогічних інститутів, 2 учительські інститути і, крім того, 23 педагогічні училища. І всі ці навчальні заклади очолювалися директорами, відрядженими на цю роботу зі східних областей. Із 37 директорів і заступників директорів вищих навчальних закладів є тільки один місцевий працівник, а з 43 деканів є тільки два місцевих, 42 місцевих із завідуючими кафедрами¹⁵.

Визнавалися Центральним Комітетом комуністичної партії Радянського Союзу перекручення ленінсько-сталінської політики і в ставленні до української мови.

На Пленумі Львівського обкому КП України про постанову ЦК КПРС від 26 травня 1953 року «Питання західних областей Української РСР» 12 червня 1953 року секретар Львівського міськкому КП України т. Коваль зазначив: «В усіх вузах Львова, незважаючи на те, що велика кількість студентів з місцевого населення, викладання велося російською мовою»⁹.

А коли студентка держуніверситету, слухаючи лекцію з політекономії російською мовою, заявила, що вона б краще зрозуміла цю лекцію, якби та була прочитана українською мовою, яку вона розуміє краще. Цю цілком правильну просьбу кваліфікували як прояв українського націоналізму і виключили цю студентку із комсомолу».

Поповнення викладацького складу відбувалося за рахунок демобілізованих з лав Радянської армії викладачів та випускників вузів. Крім того, в західні області в 1944–1945 рр. було направлено 938 наукових працівників зі Сходу, у тому числі 137 професорів і доцентів⁸.

Це відіграло позитивну роль, оскільки сприяло пожвавленню наукового процесу та підготовці кадрів. Проте більшість переведених спеціалістів не володіла українською мовою або знала її погано. Товариш Козланюк – голова обласної ради депутатів трудящих зазначив на вищезгаданій нараді: «Я

знаю багато росіян, які приїхали сюди до Львова, і прекрасно вивчили українську мову і навіть виступають українською мовою. Але дуже багато є серед наших партійних і радянських кадрів так званих малоросів, які вважають чомусь, що українська мова це щось гірше за російську мову, що це мова холопська, й так і ставляться до населення»⁸. Оскільки направлення спеціалістів відбувалося авторитарним шляхом, без врахування бажання людей, то прибулі спеціалісти і не намагалися адаптуватися до місцевих умов, перейняти культурні традиції. Все це призводило до упередженого ставлення місцевого населення і плинності кадрів. У той же час представники місцевої інтелігенції не могли займатися педагогічною діяльністю через політичну неблагонадійність.

Серед політичнонеблагонадійної інтелігенції чільне місце посідав і професорсько-викладацький склад вузів. З довідки МДБ Львівської області, датованої листопадом 1949 р., дізнаємося, що у Львівському університеті налічувалося 55 неблагонадійних викладачів, а 19 з них підозрювалися у приналежності до ОУН, в політехнічному інституті відповідно 40 та 11; медичному – 92 та 44¹⁰. Гострій критиці піддавалися ті викладачі, які «проявляли аполітичність, буржуазний об'єктивізм, елементи націоналізму, низькопоклонство перед буржуазним Заходом».

Протягом короткого часу в низці установ та організацій було розпочато роботу з розробки програми дій для виправлення становища в Західній Україні. Серед першочергових заходів передбачалося розпочати масове висунення на керівні посади представників місцевого населення, залучати до активної діяльності західноукраїнську інтелігенцію, покінчити з недооцінкою української мови, особливо в діловодстві установ тощо.

Досить радикальний, як на той час, комплекс заходів було запропоновано до впровадження в інститутах і установах Львівського філіалу АН УРСР. Зокрема, передбачалося «широко і негайно» розпочати «залучення до складу наукових співробітників інститутів уродженців західних областей», насамперед шляхом направлення до аспірантур і докторантур, передбачалася заміна керівників вищих навчальних закладів на представників місцевого населення. Крім того, в 1954 р. передбачалося на базі відділів Інституту суспільних наук АН УРСР створити самостійні Інститут української мови і літератури АН УРСР і власне Інститут суспільних наук, завданням яких було б «глибоке дослідження української мови, розвитку економіки, історії, літератури, мистецтва та культури в західних областях УРСР». Радикальним було також рішення про збільшення для Львівської бібліотеки АН УРСР ліміту на придбання іноземної літератури тощо¹.

Але у зв'язку з арештом ініціатора змін Л. Берії більшість з цих рішень виконано не було. Стає очевидним, що зміна партійного керівництва країни аж ніяк не позначиться на вирішенні одного із найбільш важливих питань радянської імперії – національного.

Після зазначених подій ситуація характеризується деякою двоякістю. З одного боку, ряд рішень, які стосувалися покращення становища в краї і були прийняті на червневих пленумах, відмінено не було. З другого – санкція на їх втілення вжиття від вищого партійного керівництва не надходила. Тому в суспільно-політичному житті регіону в окреслений період поряд із явищами, які знаменували собою нові політичні реалії, продовжували широко застосовувати методи «роботи» із західними українством, що нагадували сталінські часи.

Дискримінація місцевих кадрів в окреслений період набувала більш прихованих форм. Найпоширенішим методом усунення з посади «політично непевних» західних українців стало звільнення у зв'язку з невідповідністю освіти. Лише у Львівській області в 1954 році за такою аргументацією було замінено більше 300 працівників культурноосвітньої сфери².

Не зазнала змін і розкритикована на червневих партійних пленумах система розподілу випускників західноукраїнських вузів. У 1954 році близько 40% їх відправлено за межі регіону. У низці навчальних закладів цей показник був ще вищим: наприклад, на інженерно-будівельному та радіотехнічному факультетах Львівського політехнічного інституту кількість «скерованих» в інші області республіки становила відповідно 50% і 70%¹². На зміну їм в регіоні прибували російськомовні фахівці зі Східної України та Росії. Новоприбулі користувалися значними пільгами: від права отримання помешкання у престижних районах міст до широких можливостей службового зростання.

Безперечно, подібна політика, як і раніше, була покликана сприяти русифікації, і відповідно – денаціоналізації Західної України, що у свою чергу розглядалося як важливий засіб збереження і зміцнення єдиної союзної держави.

У роки хрущовської «відлиги» була зроблена часткова спроба реформувати радянську систему, перетворити її на більш життєздатний суспільний організм. В умовах, коли західний світ вступив в еру тотальної модернізації, пов'язаної з розвитком науково-технічної революції партійно-радянське керівництво змушене було шукати нових імпульсів у розвитку радянського суспільства,

.....
прискорення економічного поступу, підвищення життєвого стандарту. В інтересах самозбереження тоталітарної системи було проведено реформування окремих її структур і компонентів, звільнення їх від надцентралізму. Поверхове та дозоване владою реформування зачепило і вищі навчальні заклади України.

Допустимими в панівній на той час системі способами і формами вираження й захисту національних інтересів могли бути лише ті, що виходили з офіційних партійно-державних структур, та й то лише за умови їх ініціювання і контролю з боку як союзної, так і республіканської верхівки.

Атмосфера лібералізації суспільного життя, яка проходила в країні, створювала умови для поліпшення підготовки спеціалістів з гуманітарних дисциплін. Науковці вперше дістали доступ до окремих архівних матеріалів радянської доби. Тематика досліджень стала більш різноманітною, на її визначення здійснювали істотний вплив кафедри та вчені ради університетів та інститутів. З 1957 р. почали виходити фахові журнали з природничих і суспільствознавчих дисциплін українською мовою, які ставали надбанням бібліотек вузів. Серед них – «Український історичний журнал», «Економіка Радянської України», «Радянське право», «Народна творчість та етнографія». З участю науково-педагогічних працівників в 1959 році вийшов перший том «Української Радянської Енциклопедії», протягом 1954 – 1956 рр. вийшла друком двотомна «Історія української літератури», двотомний «Курс сучасної української літературної мови» (за редакцією Л.Булаховського), започатковано видання журналів «Прапор», «Всесвіт», «Радянське літературознавство»¹⁴. Стали виходити в ряді вузів вісники та тематичні збірники наукових праць. Однак в умовах лібералізації партійний апарат ретельно стежив, щоб гуманітарії та суспільствознавці не торкалися заборонених тем і прізвищ, не критикуючи політику панівної партії. В умовах лібералізації суспільного життя партійно-державні структури посилили контроль за діяльністю видавництва і книготорговельних організацій, за ідейним і художнім змістом друкованої продукції³.

В умовах «відлиги» у вищій школі продовжувався процес насадження русифікації вищої школи. У вузах викладання велося переважно російською мовою. Хоча червневий пленум ЦК КПУ в 1953 р. відзначав, що у багатьох вузах західних областей недооцінювалось значення української мови, але викладання більшості предметів проводилось російською мовою⁴. Після арешту Л. Берії головного ідеолога цього пленуму ситуація у мовному питанні істотно не змінилася. У Львівському політехнічному інституті в 1955/1956 навчальному році із 557 викладачів тільки 166 викладали українською мовою, в Львівському сільськогосподарському інституті з 158 викладачів – 67 чоловік читали лекції українською мовою, у Львівському лісотехнічному інституті з 158 тільки 34 викладали українською мовою. Мали місце непоодинокі випадки, коли викладачі добре володіли українською мовою, але не користувались нею у практичній роботі. Однією з причин було й те, що більшість підручників та навчальних посібників видавались російською мовою¹⁸.

Процес русифікації вузів України контролювався Міністерством вищої та середньої спеціальної освіти СРСР. Щомісячно російською мовою воно видавало «Бюлетень», де оголошувало свої накази та постанови, базовані на рішеннях Ради Міністрів СРСР і ЦК КПРС. До того ж вони були обов'язковими для України, як для всіх вузів Радянського Союзу.

Питання статусу української мови з 1956 р. все частіше порушувалося українською інтелігенцією. Так, у квітні 1956 р. на зборах Спілки письменників України М.Шумило у своєму виступі висловлював турботу за долю української мови: «Всі вузи проводять викладання на російській мові. А ви запитайте молодь з робітничих шкіл, чому вони не говорять українською мовою – на вас подивляться як на націоналіста...»¹⁷.

З ініціативи науковців Київського державного університету та Інституту Мовознавства АН УРСР 11-15 лютого 1963 р. була проведена республіканська наукова конференція з питань використання української мови. У роботі конференції брало участь понад 800 чоловік. Учасники конференції вказували на деформації, що мали місце в мовній політиці на Україні й висували ряд вимог перед партійними та урядовими структурами щодо поліпшення стану української мови. У накреслених конференцією рекомендаціях висувались вимоги: ввести у всіх вищих та середніх спеціальних закладах та підготовчих курсах України викладання та навчання українською мовою, налагодити видавництво літератури українською мовою, збільшити кількість україномовних підручників і посібників, розширити кількість україномовних кафедр у вузах¹⁵.

Отже, політична «відлига» призвела до нової хвилі «українізації». Знову було відкрито поставлене питання про збереження української мови та розширення сфери її функціонування. Газети «Радянська освіта», «Радянська культура», «Літературна газета», «Правда» друкували численні листи письменників, учителів, викладачів вузів із закликами й вимогами поширювати українську мову, боротися за її культуру, підносити красу і милозвучність. Згаданий Закон про зв'язок школи з

життям під виглядом демократизації значно послабив позиції української мови на Україні і одночасно призвів до посилення й поширення руху громадськості на її захист⁵.

Студентська молодь України, як і багато викладачів вузів, скориставшись послабленням ідеологічного пресингу в кінці 1950-х на початку 1960-х років уважно прислухалися до представників нового покоління – шістдесятників. З вірою в оновлення тогочасного суспільства проводили свою творчу діяльність Д. Павличко, І. Драч, Л. Костенко, І. Світличний, В. Симоненко, І. Вінграновський та ін. Вони не лише шукали новаторських форм самовираження, а й піддавали сумніву такі усталені догмати як «партійність літератури» і «соціалістичний реалізм». Молоді письменники та поети художнім словом пробуджували живу думку, таврували пропаганду класової ненависті, звеличували загальнолюдські ідеали. Цьому завданню присвячував свою діяльність і клуб творчої молоді, що виник в Києві на початку 1960-х років¹⁹.

У 1962 р. у Львові також виникає клуб творчої молоді «Пролісок», який об'єднав молоду творчу інтелігенцію заходу. Клуб очолив літературознавець, аспірант Львівського державного університету М.Косів. Складність діяльності клубу полягала в тому, що саме у Західній Україні національно-свідома інтелігенція була в полі зору особливої уваги партійних та адміністративних органів. Саме у Львові прояв вільної думки, тим більше в національному контексті, ставав предметом розборів, гонінь і адміністративних заходів. У квітні 1959 р. до ЦК КПУ надійшла доповідна записка завідувача відділу науки й культури ЦК Ю. Кондуфора «Про деякі недоліки в роботі з інтелігенцією у Львівській обласній партійній організації», де йшлося про «відродження націоналістичних тенденцій» серед інтелігенції краю, про якісь невизначені «помилки методологічного та ідейного характеру» в роботі наукових співробітників Інституту суспільних наук АН УРСР О. Карпенка та Л. Олесевича. Особливе невдоволення викликало те, що деякі кола інтелігенції Львова, як про це йшлося в постанові Секретаріату, непоравильно зрозумівши заходи щодо реабілітації засуджених у минулому осіб, «стають на шлях безпідставного виправдовування політичних та ідеологічних помилок, яких ці особи припустилися свого часу». Секретаріат ЦК КПУ ухвалив спеціальну постанову, в якій серед іншого вказувалося на посилення ідейно-виховних заходів у вузах Львова⁶.

Незважаючи на всеосяжний контроль та тиск партійної та адміністративної влади на студентів, викладачів, вчителів та науковців у Львові згуртувалось ядро молодих інтелігентів, до яких входили: науковець-психолог М. Горинь, мистецтвознавець Б. Горинь, студент-заочник Львівського державного університету І. Гель, викладач цього ж вузу М. Осадчий⁶. Вони виступали проти русифікації вузів, технікумів та шкіл, за відродження української культури та мови. Цілком можливо, що відносно ліберальна атмосфера «відлиги», активність національно-свідомої інтелігенції сприяла б еволюції шістдесятництва та призвела б до розширення його учасників і виходу на політичний рівень діяльності. Однак партійно-державне керівництво вбачало в цьому супротив русифікації та великодержавній політиці центру. З кінця 1962 р. розпочинається широкомасштабний тиск на ту частину інтелігенції, яка хоча б трохи вийшла з-під тотального контролю партійно-державних структур.

У перші роки «відлиги» влада певною мірою уникала запроваджувати репресивні заходи проти студентів та викладачів. Перевага надавалася громадським заходам – організовувався моральний тиск на тих, які вважалися відступниками від офіційної партійно-державної політики.

Схема роботи партійних та державних органів у період хрущовської «відлиги» була однаковою: для обговорення інформації правоохоронні органи скликали збори «трудових колективів», які під диригуванням головуючих одностайно засуджували «відступників». Партійні збори виключали винуватців з партії, комсомольські – з лав «ленінської молоді». Нерідко «громадське засудження» тягло за собою звільнення з роботи з відповідною характеристикою. На зборах в Івано-Франківському політехнічному інституті колектив викладачів виступив з проханням до адміністрації звільнити з посади викладача кафедри іноземних мов І. Костенюка з тієї причини, що читав самвидавські твори викладача В. Мороза, а асистенту кафедри вищої математики А. Половину і викладачеві А. Загоруйко виголосили сувору догану за читання самвидавських творів¹⁹.

Подібне відбулося у Луцькому педагогічному інституті, де комсомольські збори виключили з ВЛКСМ студенток історико-філологічного факультету Л. Ковальчук та А. Панас за те, що вони «систематично відвідували зборища викладачів вузу В. Мороза та І. Іващенко й сприяли поширенню націоналістичної літератури». У Львівському державному університеті звільнили з роботи трьох викладачів і виключили з партії та університету студента факультету журналістики Я. Кендзьора¹⁹.

У пресі, на зборах у творчих спілках, наукових закладах і вузах за рекомендаціями партійних та адміністративних органів «громили» письменників, митців, науковців, науково-педагогічних

.....
працівників за «відхід від партійної лінії» у національному питанні, за «ідеалізацію минулого», «смакування національної самотності» тощо. Звертатися до національної проблематики для творчої та наукової інтелігенції ставало «навіть» небезпечно, віталася тільки розробка тем, присвячених дружбі народів і благотворному впливові російського народу на інші нації СРСР.

Отже, «відлига» породила таке явище суспільно-культурного життя, як шістдесятництво – рух творчої молоді, яка сповідувала нову тематику, нові думки, відмінні від офіційних. Характеризуючи шістдесятництво, один із його представників В.Мороз зазначив: «То було молоде покоління, яке пішло в університети, яке могло уже подумати про щось інше, а не тільки про елементарні умови існування...»¹⁵.

У розвитку вищої школи західної України були помітними як позитивні так і негативні риси. Позитивне, що було зроблено в період «відлиги» – це перш за все розширення доступу до вищої освіти для всіх верств населення. Відкриття нових вузів, зокрема, в регіонах республіки, розширення вечірньої та заочної форм навчання, збільшення кількості студентів, передбачене плановими органами – все це створювало можливості для більш широкого залучення молоді до отримання вищої освіти.

Але верх брали консервативні підходи, що ґрунтувались на великодержавницьких ідеях та мисленні. Особливо це ми зустрічаємо у 1958 – 1959 рр., коли обговорювався та приймався на Україні «Закон про зміцнення зв'язку школи з життям». Саме він надавав право батькам вибирати своїм дітям мову навчання і став прикриттям русифікації українського шкільництва. Фактично на початку 1960-х років щодо українського населення відновлювалась дискримінаційна шовіністична політика.

У подальшому дослідженні розвитку вищої освіти авторка передбачає зробити більш ґрунтовний аналіз регіональних особливостей таких західних областей, як Рівненська, Волинська, Тернопільська. Багато ж науковців центром суспільного життя Західної України показують тільки Львівську область, недостатньо висвітлюючи суспільне життя у вищезазначених областях.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. XX съезд Компартии Советского Союза 14–25 февраля 1956 г. Стенографический отчет. – М.: 1956;
- 2 ДАЛО, Ф. Р-1338.- Оп.1.- Спр. 61.- Арк.59;
3. Дзюба І. Інтернаціоналізм чи русифікація? // Вітчизна. - 1990. - № 5. - С. 95-130; № 6. - С. 128-143; № 7. - С. 87-108; № 8. - С. 89-107;
4. До нових успіхів у підготовці спеціалістів // Радянська Україна. - 1953. - 28 червня. - С.1;
5. Історія України ХХ – початку ХХІ століття. – К., 2004. – 194с;
6. Касьянов Г. Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960 – 1980 - х років. – К., С. 211;
7. Кравченко Б. Соціальні зміни і національна свідомість в Україні ХХ століття. – К., 1997. – С. 290–295;
- Корнейко А.О. Розвиток освіти на Волині в перше повоєнне десятиріччя // Волинь в другій світовій війні та перші повоєнні роки: Матер. наук. історико-краєзнавчої конф. 19–20 квітня 1995 р.– Луцьк, 1995.– С.78–79;
8. Культурне життя в Україні. Західні землі. – Т.2. 1953–1966. – Львів, 1996. – с. 653;
8. Сворак С. «Справа вчителів» Західного регіону України 1949–1951 рр. // Визвольний шлях. – 1999.– №4.– 442с;
9. Сливка Ю.Ю. Лаврентій Берія і Україна 1953 рік.–Л., 2005. – с. 53;
10. Терлюк І. Приїхав росіянин до Львова // Дзвін. – 1994. – №9. – С. 113–121;
11. Україна крізь віки: В 15 т. / Під ред. Смоля В.А. – Т. 13. – 280с.;
12. Україна в умовах системної кризи 1946 - 1980рр. / Баран В.К., Даниленко В.М. - К.: Альтернатива, 1999. – 213с;
13. Україна: друга половина ХХ століття. – К., - 1995.–349с;
14. Національні меншини України у ХХ ст.: політико-правовий аспект.– К., 2000. – 356с.;
15. Українська суспільно-політична думка в ХХ столітті. Документи і матеріали. Сучасність, 1983. - Т.ІІІ – 314 с;
16. ЦДАВО.- Ф. Р.–2, Оп.8.- Спр. 9566.- Арк. 161;
17. ЦДАГО України. – Ф. 1 - Оп. 24. - Спр. 4256. - Арк. 18;
18. ЦДАГО України. - Ф. 1. - Оп. 24. - Спр. 3524. - Арк. 81;
19. ЦДАГО України. - Ф. 1. - Оп. 24. - Спр. 6160. - Арк. 46 - 48

П.Є. Кам'янський

МИТРОПОЛИТ АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ ТА ЄПИСКОП ГРИГОРІЙ ХОМИШИН В БОРОТБІ ЗА УКРАЇНСЬКУ ЦЕРКВУ І ДЕРЖАВНІСТЬ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТ.

Падіння самодержавства в Росії 1917 р., демократизація суспільного життя сприяли розвитку національно-визвольних процесів. Виникла можливість самовизначення України й відродження національної державності. 4 березня 1917 р. представниками українських партій і громадських організацій була створена Українська Центральна Рада, яка своєю метою проголосила державне самовизначення українського народу. Утворення Центральної Ради було початком Української